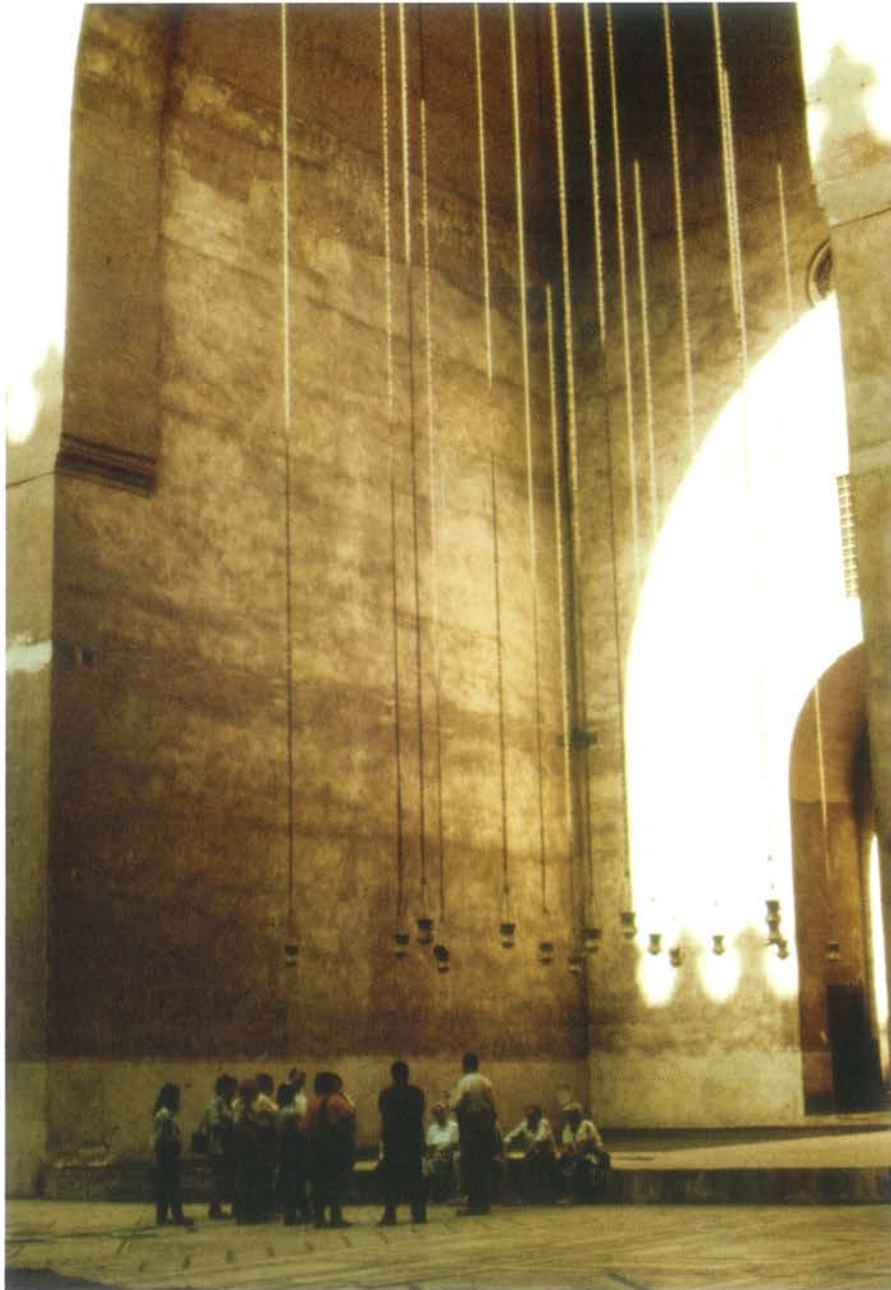

Meczet sultana Hassana w Kairze

„Nie ma innego boga jak tylko On, który żyje i trwa wiecznie. Nie ogarnia Go znużenie i nie potrzebuje snu. Do Niego należy wszystko, co jest w niebie i na ziemi. (...) Tron jego obejmuje niebiosa i ziemię.”

Słowa tej treści, zaczerpnięte z drugiej sury Koranu, wyryto we wnętrzu mauzoleum przylegającego do meczetu-madrasy zbudowanej przez sultana Hassana u stóp kairskiej cytadeli. Pochowano tu dwóch synów sultana, a być może było jego wolą, by spoczęło tu również jego ciało. Stało się jednak inaczej. W marcu 1361 r. został pokonany w bitwie i zamordowany przez mameluków ze swojej własnej gwardii, a jego ciała nigdy nie odnaleziono.

Al-Malik an-Nasir Hassan był jednym z synów An-Nasira Muhammada i wnukiem wielkiego Kalauna, faktycznego założyciela dynastii przez wiele lat rządzącej Egiptem. Wstąpił na tron jako jedenastoletni chłopiec. Okoliczność ta miała bez wątpienia wpływ na to, że przez cały okres swego panowania musiał zmagać się z opozycją wszechpotężnych emirów, dążących do zapewnienia sobie kontroli nad sprawami państwa. Dostojnicy z jego otoczenia byli na tyle silni, że na pewien czas odsunęli go nawet od władzy, wynosząc na tron sułtański jego przyrodniego brata. Dla Egiptu nie były to więc czasy świetności. Na domiar złego dotarła wówczas nad Nil epidemia dżumy, która kilka lat później miała rozprzestrzenić się także na inne kraje śródziemnomorskie, a nawet na obszary północnej Europy. „Czarna śmierć”, która w samym Kairze pochłonęła setki tysięcy istnień ludzkich, paradoksalnie przyczyniła się do budowy tego klejnotu architektury muzułmańskiego Kairu. Otóż według informacji przekazanych przez kronikarzy, finansując to przedsięwzięcie, sułtan miał wykorzystać pieniądze pochodzące z majątków zmarłych ofiar zarazy. Budowa

◀ Jeden z liwanów meczetu sultana Hassana. Fot. autor

meczetu trwała siedem lat. Prace ukończono jednak dopiero po śmierci fundatora, a dokonał tego jeden z jego emirów, Bashir al-Gamdar. W trakcie prac budowlanych, jeszcze przed śmiercią sultana, wydarzyła się tragiczna w skutkach katastrofa – zawałił się minaret wieńczący wejście do meczetu, grzebiąc pod gruzami 300 osób.

Otoczenie meczetu wygląda dziś całkiem inaczej niż wówczas, gdy ukończono jego budowę. Na przełomie XIX i XX w. zbudowano nieopodal meczet Rifa'i, w którym znajdują się cenotafy króla Fuada oraz ostatniego szacha Iranu, Mohammeda Rezy Pahlawiego. Z centrum miasta można tu dotrzeć, idąc Szaria el-Qal'a, wielkomięjską arterią prowadzącą ku cytadeli. Bez porównania ciekawsza jest jednak droga, która wiedzie z okolic meczetu Al-Azhar i gwamych targowisk Chan el-Chalili. Przechodząc wąskimi uliczkami starożytnego miasta, mijamy najwspanialsze zabytki muzułmańskiej architektury – budowle wzniesione przez sultana Ghuriego, meczet sultana Al-Muajjada Szajcha i wreszcie Bab el-Zuwajla, fragment dawnych fortyfikacji fatymidzkiego Kairu.

Wejście do meczetu znajduje się od strony ruchliwej ulicy Szaria el-Qal'a. Ogromnych rozmiarów portal nie znajduje się na osi fasady, lecz przesunięty jest ku jej północnemu krańcowi. Płaskorzeźbione pilastry i płyciny flankują portal z obu stron, zaś u szczytu wieńczy go stalaktytowe sklepienie. Kręty, mroczny korytarz prowadzi od wejścia na rozległy dziedziniec z ozdobną fontanną pośrodku, służącą obecnie jako miejsce ablucji wiernych przybywających na modlitwę. Z czterech stron dziedzińca otwierają się rozległe liwany, z których każdy mieścił niegdyś jedną z czterech szkół prawa koranicznego. Tak jak niegdyś, w liwanach zawieszono są na długich łańcuchach szklane lampy. Oryginały takich lamp, bogato zdobione emalią, dziś można zobaczyć tylko w nielicznych muzeach świata. Te pochodzące z madrasy sultana Hassana przechowywane są obecnie w kairskim Muzeum Islamu.

▲ Meczet sultana Hassana – widok od strony cytadeli kairskiej (wg G. Ebers, *Aegypten in Bild und Wort*, vol. I, Stuttgart–Leipzig 1879)

▲ Fryz ornamentalny z tekstem zaczerpniętym z 48 sury Koranu – z meczetu sultana Hassana (wg Ebers, op.cit.)

W czasach mameluków lampiony te tworzyły olśniewającą iluminację meczetu, rozbrzmiewającego głosami czcigodnych znawców prawa i uczniów zasiadających u ich stóp. Madrasa sultana Hassana przyciągała bowiem całe rzesze studentów, zamieszkujących niewielkie pomieszczenia usytuowane na czterech poziomach na zapleczu każdego z owych liwanów. Dzisiaj wnętrza liwanów pogrążone są w głębokiej ciszy, którą zakłóca tylko śpiew ptaków, szybujących wysoko ponad dziedzińcem, zakłócony od czasu do czasu głosami turystów wkraczających świętokradczo w mury tego przybytku. Na wezwanie muezzina meczet wypełnia się jednak grupkami wiernych, którzy tak jak przed wiekami sławią Boga, recytując święte wersety Koranu. Insrypcje zapisane nad wejściami do każdego z liwanów wciąż jednak głoszą chwałę władcy, który ufundował tę budowlę: *Męczyński sultan al-Malik an-Nasir Hassan ibn al-Malik an-Nasir Muhammad ibn Kalaun rozkazał wznieść tę budowlę. (którą ukończono) w miesiącach roku 764 (Hidżry = 1363 r. po Chr.)*.

Potężny budynek odznaczający się niewątpliwymi walorami obronnymi, dwukrotnie służył jako forteca w trakcie walk toczonych na ulicach Kairu. Trzydzieści lat po śmierci sultana doszło tu do starcia pomiędzy frakcjami emirów zbuntowanych przeciwko władzy czerkieskiego sultana Barkuka. Znaczenie później, bo w 1517 r. meczet stał się punktem oporu stronników Tumanbeja, ostatniego mamelukowego sultana, przeciwko Turkom osmańskim, którzy najechali Egipt pod wodzą sultana Selima. Dopiero ostrzał artyleryjski z pobliskiej cytadeli położył kres walkom. Sam Tumanbej został niebawem schwyty i powieszony przed znajdującą się nieopodal Bramą Zuwajla. Egipt włączony do imperium Osmanów przez trzy wieki miał pozostać prowincją zarządzaną przez tureckich namiestników. W czasie owych walk toczonych z Turkami wspaniała kopuła mauzoleum została podziurawiona pociskami armatnimi. Szkody usunięto dopiero w drugiej połowie XVII wieku, kiedy to odbudowano zarówno kopułę, jak i zawałony wcześniej jeden z minaretów.

▲ Mihrab meczetu, we wschodnim liwanie zorientowanym w kierunku Mekki. Fot. autor

▲ Mihrab meczetu, we wschodnim liwanie zorientowanym w kierunku Mekki. Fot. autor